

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

#protovoulia_dimosio_nero

Παρέμβαση στη δημόσια διαβούλευση για την Εθνική Στρατηγική για τα Ύδατα

Εισαγωγή: το νερό ως φυσικό και δημόσιο αγαθό

Το νερό είναι φυσικός πόρος, όρος ζωής, προϋπόθεση δημόσιας υγείας, κοινωνικής συνοχής, περιβαλλοντικής ισορροπίας και βιώσιμης ανάπτυξης. Η πρόσβαση σε ασφαλές, ποιοτικό και οικονομικά προσιτό νερό αποτελεί θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα και δημόσια υποχρέωση, όχι πεδίο επιχειρηματικής κερδοφορίας.

Η Εθνική Στρατηγική αναγνωρίζει ότι το νερό αποτελεί «αδιαπραγμάτευτο δημόσιο αγαθό» και «στρατηγικό εθνικό απόθεμα», ενώ συνδέει την προστασία και την επάρκεια των υδατικών πόρων με τη δημόσια υγεία, την κοινωνική συνοχή, την περιβαλλοντική ισορροπία και την εθνική ασφάλεια. Η αναγνώριση αυτή έχει αξία μόνο εφόσον αποτυπωθεί σε δεσμευτικές επιλογές για το θεσμικό, οικονομικό και διοικητικό μοντέλο διαχείρισης του νερού.

Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ιδίως στις υποθέσεις που αφορούν την ΕΥΔΑΠ και την ΕΥΑΘ, έχει θέσει σαφές όριο στην αποξένωση του Δημοσίου από τον έλεγχο των υπηρεσιών ύδρευσης. Η ύδρευση συνδέεται άμεσα με τη δημόσια υγεία και το Δημόσιο οφείλει να διατηρεί ουσιαστικό έλεγχο στις εταιρείες, στις υποδομές και στις κρίσιμες λειτουργίες που παρέχουν υπηρεσίες νερού. Επομένως, οποιαδήποτε Εθνική Στρατηγική για τα Ύδατα οφείλει να αποκλείει τόσο την άμεση όσο και την έμμεση ιδιωτικοποίηση.

Θεσμική παρατήρηση για τη διαδικασία διαβούλευσης

Η δημόσια διαβούλευση για την Εθνική Στρατηγική για τα Ύδατα δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσεται. Η υποχρέωση κατάρτισης της Στρατηγικής θεσπίστηκε με τον ν. 5037/2023, με τον οποίο διευρύνθηκαν και οι αρμοδιότητες της ΡΑΑΕΥ στον τομέα των υπηρεσιών ύδατος. Παρά ταύτα, το σχέδιο τίθεται σε διαβούλευση με μεγάλη καθυστέρηση, μέσα στη θερινή περίοδο, χωρίς να αποσαφηνίζεται επαρκώς από το ίδιο το κείμενο ποια ομάδα το συνέταξε, με ποια μεθοδολογία, με ποιες πηγές δεδομένων και με ποια διαδικασία συμμετοχής των εμπλεκόμενων φορέων.

Η αδυναμία αυτή δεν είναι τυπική λεπτομέρεια. Μια Εθνική Στρατηγική για τα Ύδατα, που θα επηρεάσει τη διαχείριση του σημαντικότερου φυσικού πόρου της χώρας για τα επόμενα χρόνια, οφείλει να στηρίζεται σε πλήρη διαφάνεια, επιστημονική τεκμηρίωση, σαφείς πηγές δεδομένων, συμμετοχή των φορέων εφαρμογής και δημόσια λογοδοσία ως προς τον τρόπο εκπόνησής της.

Πρόσθετο ζήτημα δημιουργεί η σύνδεση της Στρατηγικής με το έργο του Ταμείου Ανάκαμψης που αφορά την «Εθνική στρατηγική για τα ύδατα και επέκταση των αρμοδιοτήτων ΕΥΔΑΠ και ΕΥΑΘ». Η σύνδεση αυτή ενισχύει την ανησυχία ότι η Στρατηγική δεν λειτουργεί απλώς ως ανοιχτό πλαίσιο δημόσιας πολιτικής, αλλά ως θεσμικό υπόβαθρο επιλογών αναδιοργάνωσης των παρόχων ύδατος που έχουν ήδη δρομολογηθεί.

Η ανησυχία γίνεται εντονότερη από το γεγονός ότι το νομοσχέδιο για την επέκταση των αρμοδιοτήτων της ΕΥΔΑΠ και της ΕΥΑΘ τέθηκε σε χωριστή διαβούλευση, η οποία ολοκληρωνόταν πριν από τη διαβούλευση της ίδιας της Εθνικής Στρατηγικής. Με αυτόν τον τρόπο, το ειδικό νομοθετικό μέτρο προωθήθηκε πριν ολοκληρωθεί η συζήτηση για το γενικό στρατηγικό πλαίσιο που υποτίθεται ότι το θεμελιώνει. Η διαδικασία αυτή αποδυναμώνει την ουσία της διαβούλευσης και δημιουργεί εύλογο ζήτημα προειλημμένων αποφάσεων.

Για τον λόγο αυτό ζητείται ουσιαστική επανεξέταση της διαδικασίας: πλήρης δημοσιοποίηση της μεθοδολογίας εκπόνησης, των πηγών δεδομένων, των συμμετεχόντων στην κατάρτιση του κειμένου, της σχέσης της Στρατηγικής με τα έργα του Ταμείου Ανάκαμψης και των επιπτώσεων της προτεινόμενης αναδιοργάνωσης στους ΟΤΑ, στις ΔΕΥΑ, στους εργαζόμενους και στους πολίτες.

Κεντρική θέση για τη διαβούλευση

Η Στρατηγική καταγράφει υπαρκτά και σοβαρά προβλήματα: λειψυδρία, κλιματική κρίση, πιέσεις στους υδροφορείς, απώλειες στα δίκτυα, ελλιπή δεδομένα, κατακερματισμό φορέων, υποστελέχωση και ανάγκη εκσυγχρονισμού των υποδομών. Τα προβλήματα αυτά πρέπει να αντιμετωπιστούν με δημόσιο σχεδιασμό, διαφάνεια, επαρκή χρηματοδότηση και κοινωνικό έλεγχο. Δεν μπορούν να μετατραπούν σε πρόσχημα για συγκεντροποίηση, αυξήσεις τιμολογίων, εργολαβοποίηση, εμπορευματοποίηση ή ιδιωτικοποίηση από την πίσω πόρτα.

Η αναγκαία απάντηση είναι η ισχυρή δημόσια, δημοκρατική, κοινωνικά ελεγχόμενη και περιβαλλοντικά υπεύθυνη διαχείριση του νερού. Χρειάζονται δημόσιες επενδύσεις, προσλήψεις αναγκαίου μόνιμου προσωπικού, ενίσχυση των ΔΕΥΑ, της ΕΥΔΑΠ και της ΕΥΑΘ, πραγματική λογοδοσία, προστασία του υδατικού πόρου και δίκαιη τιμολογιακή πολιτική που προστατεύει τη βασική ανθρώπινη ανάγκη και επιβαρύνει την υπερκατανάλωση, τη σπατάλη και τις κερδοσκοπικές χρήσεις.

Ειδική παρατήρηση: Ποιότητα ύδατος και δημόσια υγεία

Ιδιαίτερη σημασία έχει η διάσταση της ποιότητας του νερού και της δημόσιας υγείας, η οποία στο σχέδιο της Εθνικής Στρατηγικής δεν αναπτύσσεται επαρκώς ως ενιαίο πεδίο πολιτικής. Για τον λόγο αυτό ενσωματώνεται αυτούσια η ακόλουθη ειδική παρατήρηση:

Το Σχέδιο πραγματεύεται διεξοδικά την ποιότητα των υδάτων, αλλά σχεδόν αποκλειστικά υπό το πρίσμα της ισχύουσας Οδηγίας-Πλαίσιο για τα Ύδατα — δηλαδή την οικολογική και χημική κατάσταση των υδατικών συστημάτων (ενότητα 3.1). Πρόκειται για μια προσέγγιση περιβαλλοντικής προστασίας. Το σχέδιο δεν ακολουθεί την νέα, υποχρεωτική από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας και τις Ευρωπαϊκές νομοθεσίες, σκοπιά της Ενιαίας Υγείας. Σύμφωνα με την Ενιαία Υγεία (One health approach), η περιβαλλοντική προστασία δεν είναι μια αυτόνομη διαδικασία αλλά συνδέεται άμεσα με την υγεία του ανθρώπου και των ζώων. Στο σχέδιο η διάσταση της δημόσιας υγείας στην ποιότητα του νερού — δηλαδή η ποιότητα του νερού όπως πράγματι παρέχεται για ανθρώπινη κατανάλωση και οι συνδεόμενες επιπτώσεις στην υγεία — εμφανίζεται μόνο αποσπασματικά (Πυλώνας 1, ο ρόλος του Υπουργείου Υγείας στην ενότητα 3.7 και οι επενδυτικές ανάγκες ύδρευσης/αποχέτευσης στην ενότητα 3.6). Δεν υπάρχει ενιαία πραγμάτευση της «ποιότητας ύδατος και υγείας». Ο συγγραφέας δεν έχει εναρμονίσει το κείμενο με ισχύουσες ευρωπαϊκές οδηγίες για το πόσιμο νερό, τα νερά τα κολύμβησης τα λύματα, τα νερά άρδευσης.

α. Νερό και δημόσια υγεία

- Το κεφάλαιο για την ποιότητα δεν φτάνει ποτέ στη βρύση. Η ενότητα 3.1 αξιολογεί την κατάσταση των ποτάμιων, λιμναίων, μεταβατικών, παράκτιων και υπόγειων υδάτων, αλλά δεν παραθέτει κανένα στοιχείο για την ποιότητα του νερού όπως παρέχεται στους καταναλωτές — δηλαδή τη συμμόρφωση με τις παραμετρικές τιμές για το νερό ανθρώπινης κατανάλωσης. Το κείμενο αναφέρει την Οδηγία (ΕΕ) 2020/2184 μόνο ως παράγοντα κόστους για το Εθνικό Επιχειρησιακό Σχέδιο για το Πόσιμο Νερό (5,4 δισ. € / 1.922 έργα). Δεν παρουσιάζει την ουσιαστική μεταβολή που εισάγει η Οδηγία: την υποχρεωτική προσέγγιση βάσει διαχείρισης κινδύνου σε ολόκληρη την αλυσίδα ύδρευσης (λεκάνη απορροής → υδροληψία → επεξεργασία → διανομή → σημείο κατανάλωσης), δηλαδή τα Σχέδια Ασφάλειας Νερού.

- Δεν γίνεται καμία διασύνδεση με την οδηγία για τα νερά κολύμβησης, (2006/7/ΕΚ) η οποία αναφέρεται σαφώς στην ποιότητα ρεμάτων που εκβάλλουν στις θαλάσσιες περιοχές κολύμβησης.
- Αγνοεί την 2024/3019 για την ποιότητα των λυμάτων που εκβάλλονται στο περιβάλλον, η οποία αντικαθιστά την 91/271/ΕΟΚ ως ανεπαρκή. Απουσιάζουν οι αναδυόμενοι ρύποι. Η χημική κατάσταση περιγράφεται ως καθοριζόμενη κυρίως από υπερβάσεις βαρέων μετάλλων. Δεν γίνεται καμία αναφορά στις ουσίες στις οποίες πλέον στοχεύουν, για το νερό ανθρώπινης κατανάλωσης, η Οδηγία 2020/2184 και ο μηχανισμός του καταλόγου επιτήρησης της Οδηγίας-Πλαίσιο: υπερφθοριωμένες ενώσεις (PFAS), δισφαινόλη Α, μικροπλαστικά, υπολείμματα φαρμάκων και ενδοκρινικοί διαταράκτες.
- Δεν αναφέρεται στην επαναχρησιμοποίηση επεξεργασμένων λυμάτων για άρδευση. Τα μικροβιολογικά όρια των λυμάτων που χρησιμοποιούνται για άρδευση προέρχονται από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/741, ο οποίος περιλαμβάνει συγκεκριμένα όρια για *E. coli* ανά κατηγορία ανακτημένου νερού.
- Η συμμόρφωση στην επεξεργασία λυμάτων είναι άμεσα ζήτημα υγείας, όχι μόνο περιβάλλοντος. Η ενότητα 3.6 αναφέρει ότι μόλις οι μισοί οικισμοί Γ' προτεραιότητας συμμορφώνονται με την Οδηγία 91/271/ΕΟΚ και ότι 10 οικισμοί Α'/Β' προτεραιότητας παραμένουν μη συμμορφούμενοι (οι 8 στην Αττική), ενώ η νέα Οδηγία (ΕΕ) 2024/3019, η οποία αντικατέστησε την 91/271/ΕΟΚ, θέτει αυστηρότερα πρότυπα. Δεν υπάρχει σαφής σύνδεση με τη δημόσια υγεία (ύδατα κολύμβησης, οστρακοειδή, κατάντη πηγές πόσιμου νερού) παρά αντιμετωπίζεται ως καθαρά περιβαλλοντική εκκρεμότητα συμμόρφωσης.

Γενικότερα οι απαιτήσεις της 2024/3019 δεν λαμβάνονται υπόψιν καθόλου, για παράδειγμα η ανάγκη τεταρτοβάθμιας επεξεργασίας λόγω των νέων ρύπων που προστίθενται (PFAs, μικροπλαστικά κλπ. Ούτε αναφέρει ότι απαιτείται η παρακολούθηση παθογόνων που σχετίζονται με τη δημόσια υγεία στα αστικά λύματα, όπως: SARS-CoV-2, πολιοϊός, ιοί γρίπης, αναδυόμενα παθογόνα και άλλες παραμέτρους κατά περίπτωση, καθώς και, για εγκαταστάσεις που εξυπηρετούν πληθυσμό ≥ 100.000 ισοδύναμων κατοίκων, παρακολούθηση της μικροβιακής αντοχής (antimicrobial resistance - AMR) στα αστικά λύματα.

β. Διακυβέρνηση υγείας και κενά παρακολούθησης

- Δύο συστήματα παρακολούθησης που δεν επικοινωνούν μεταξύ τους. Η περιβαλλοντική παρακολούθηση διενεργείται μέσω του Εθνικού Δικτύου Παρακολούθησης Υδάτων (ΕΔΠΥ) υπό το ΥΠΕΝ (1.896 σταθμοί υπόγειων + 687 επιφανειακών υδάτων, ενότητα 3.3), ενώ η παρακολούθηση του πόσιμου νερού για λόγους υγείας ανήκει στο Υπουργείο Υγείας, στις περιφερειακές Υπηρεσίες Περιβαλλοντικής Υγιεινής και στους παρόχους ύδρευσης (ΔΕΥΑ/ΕΥΔΑΠ/ΕΥΑΘ) (ενότητα 3.7). Το Σχέδιο δεν περιγράφει μηχανισμό διασύνδεσης των δύο, ούτε ολοκληρωμένο εθνικό σύνολο δεδομένων ποιότητας πόσιμου νερού.
- Η χαμηλή αξιοπιστία δεδομένων που παρουσιάζονται και αξιολογούνται υπονομεύει την αλυσίδα προστασίας της υγείας. Το Σχέδιο αναφέρει με ειλικρίνεια ότι το 60–65% των επιφανειακών υδατικών συστημάτων ταξινομείται με ομαδοποίηση/επέκταση αντί για επιτόπιες μετρήσεις, ~14% χωρίς καμία μέτρηση, μόλις το 13,4% των οικολογικών ταξινομήσεων με υψηλή εμπιστοσύνη και 0% για τη χημική κατάσταση. Κρίσιμο είναι ότι η ταξινόμηση χαμηλής εμπιστοσύνης ξεπερνά το 80% ακριβώς στις Νήσους Αιγαίου (ΕΛ14), την Κρήτη (ΕΛ13), την Ανατολική Πελοπόννησο (ΕΛ03) και τη Θράκη (ΕΛ12) — τις ίδιες νησιωτικές/παράκτιες περιοχές με τη μεγαλύτερη τουριστική πίεση και εξάρτηση από την αφαλάτωση και με κίνδυνο υφαλμύρινσης. Πρόκειται για τυφλό σημείο με σημασία για την υγεία στην πηγή του πόσιμου νερού, το οποίο θα έπρεπε να προτεραιοποιηθεί.
- Απουσία σύνδεσης με επιτήρηση / έγκαιρη προειδοποίηση. Δεν υπάρχει καμία αναφορά σε επιδημιολογική επιτήρηση υδατογενών νοσημάτων, βασικός πυλώνας της Ενιαίας Υγείας, σε έγκαιρη προειδοποίηση για κρούσματα, ή σε συντονισμό με τις αρχές δημόσιας υγείας (π.χ. ΕΟΔΥ). Μια σύγχρονη στρατηγική για τα ύδατα θα πρέπει να κατονομάζει αυτόν τον βρόχο ανατροφοδότησης.

γ. Διασυνδέσεις κλίματος και υγείας

Η κλιματική κρίση καθιστά ακόμα πιο επείγουσα και απαραίτητη την προσέγγιση της Ενιαίας Υγείας

- Η λειψυδρία συμπυκνώνει τους ρύπους. Η ενότητα 3.1.2 αποδίδει την υποβάθμιση των υπόγειων υδάτων σε νιτρικά, χλωριόντα, βαρέα μέταλλα και — στις παράκτιες περιοχές — στη θαλάσσια διείσδυση (Αττική 33%, Ανατολική Πελοπόννησος 26%, Νήσοι Αιγαίου 20%). Υπό συνθήκες ξηρασίας, η μειωμένη τροφοδοσία και αραιώση συμπυκνώνουν τους ρύπους αυτούς, υποβαθμίζοντας την ποιότητα ακριβώς των πηγών από τις οποίες υδρεύεται ο πληθυσμός. Η σύνδεση της λειψυδρίας με την ποιότητα του πόσιμου νερού και την υγεία έπρεπε να δηλώνεται ρητά.
- Οι πλημμύρες και οι επιφανειακές πηγές ενέχουν μικροβιακό κίνδυνο για την υγεία. Τα φυσικά λιμναία ύδατα (73,3% κάτω από την καλή κατάσταση) και οι ταμιευτήρες (38% μη αξιολογημένοι) — επιφανειακά συστήματα που συχνά αξιοποιούνται για ύδρευση — δέχονται τις εντονότερες πιέσεις, ενώ η αύξηση της θερμοκρασίας αυξάνει τον κίνδυνο ανάπτυξης κυανοβακτηρίων / επιβλαβών ανθίσεων φυκών. Οι πλημμύρες προκαλούν υπερχειλίση δικτύων αποχέτευσης και μόλυνση. Η ενότητα 3.5 πλαισιώνει τον πλημμυρικό κίνδυνο ως προς την ανθρώπινη ζωή και την περιουσία, χωρίς να κατονομάζει τις συνέπειες στην ποιότητα του νερού και τον κίνδυνο υδατογενών νοσημάτων.
- Η επαναχρησιμοποίηση και η αφαλάτωση απαιτούν ρητές δικλείδες προστασίας της υγείας. Η πολιτική κυκλικής οικονομίας / επαναχρησιμοποίησης νερού (5.2) και η έντονη εξάρτηση των νησιών από την αφαλάτωση θα πρέπει να συνοδεύονται από δικλείδες ποιότητας για την υγεία — επαναχρησιμοποίηση σύμφωνα με τα υγειονομικά κριτήρια του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/741, και ειδικές παραμέτρους για το αφαλατωμένο νερό (βόριο, επαναορυκτοποίηση, παραπροϊόντα απολύμανσης). Επί του παρόντος η επαναχρησιμοποίηση πλαισιώνεται γύρω από την αποδοτικότητα των πόρων, με τη διάσταση της υγείας να παραμένει υπόρρητη.

Παρατηρήσεις και προτάσεις επί της Εθνικής Στρατηγικής

1. Ρητή κατοχύρωση του δημόσιου χαρακτήρα του νερού

Η Στρατηγική πρέπει να περιλαμβάνει ρητή και δεσμευτική πρόβλεψη ότι το νερό και οι υπηρεσίες ύδρευσης και αποχέτευσης παραμένουν υπό δημόσια, δημοτική ή κοινωνικά ελεγχόμενη διαχείριση.

Η κατοχύρωση του νερού ως δημόσιου αγαθού πρέπει να συνοδεύεται από καθαρό αποκλεισμό εκχώρησης κρίσιμων λειτουργιών σε ιδιώτες: λειτουργία δικτύων, τιμολόγηση, είσπραξη, δεδομένα, τηλεμετρία, συντήρηση, έλεγχος ποιότητας και στρατηγικός σχεδιασμός. Όποιος ελέγχει αυτές τις λειτουργίες, ελέγχει στην πράξη την υπηρεσία νερού.

2. Οικονομική βιωσιμότητα με κοινωνική προστασία και μεταβατικό πλαίσιο

Η οικονομική βιωσιμότητα των υπηρεσιών ύδατος είναι αναγκαία, αλλά δεν μπορεί να σημαίνει οριζόντιες αυξήσεις στους λογαριασμούς. Η πλήρης ανάκτηση κόστους, αν εφαρμοστεί μηχανιστικά, μπορεί να επιβαρύνει δυσανάλογα νοικοκυριά, περιοχές με χαμηλή φοροδοτική ικανότητα, νησιωτικές περιοχές και δήμους με έντονη εποχική πίεση λόγω τουρισμού.

Η βασική ανθρώπινη κατανάλωση νερού πρέπει να προστατεύεται με χαμηλή και προσιτή τιμή. Αντίθετα, υψηλότερες χρεώσεις πρέπει να κατευθύνονται στην υπερκατανάλωση, στη σπατάλη, στις μεγάλες εμπορικές χρήσεις, στην ανεξέλεγκτη τουριστική πίεση και στη μη ορθολογική άρδευση. Απαιτείται σαφές μεταβατικό πλαίσιο, κοινωνικό τιμολόγιο και ειδική πρόβλεψη για υποδομές που κατασκευάζονται για την αιχμή λίγων μηνών αλλά επιβαρύνουν οικονομικά τον φορέα όλο τον χρόνο.

3. Δημόσια χρηματοδότηση των υποδομών και κάλυψη του χρηματοδοτικού κενού

Οι μεγάλες απώλειες νερού στα δίκτυα δεν είναι ευθύνη των πολιτών. Αποτελούν συνέπεια παλαιότητας υποδομών, ελλιπούς συντήρησης, υποστελέχωσης και ανεπαρκών επενδύσεων. Η αντικατάσταση αγωγών, η τηλεμετρία, ο εντοπισμός διαρροών, η συντήρηση δικτύων και ο εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων πρέπει να χρηματοδοτηθούν από δημόσιους, εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους.

Η Στρατηγική οφείλει να προβλέπει σταθερό χρηματοδοτικό μηχανισμό, απλούστερες διαδικασίες ένταξης έργων και αυστηρή προτεραιοποίηση των έργων αιχμής. Διαφορετικά, οι μεγάλες χρηματοδοτικές ανάγκες θα μετατραπούν είτε σε κατάλογο ανεφάρμοστων προθέσεων είτε σε πίεση για αυξήσεις τιμολογίων και ιδιωτικές αναθέσεις.

4. Αναδιοργάνωση φορέων με τεκμηρίωση, όχι εταιρική συγκεντροποίηση

Η Στρατηγική καταγράφει τον μεγάλο αριθμό παρόχων υπηρεσιών ύδατος και θέτει ζήτημα κατακερματισμού. Το πρόβλημα υπάρχει, αλλά δεν αρκεί ως γενική διαπίστωση για να δικαιολογήσει αναγκαστικές απορροφήσεις ή λίγες μεγάλες εταιρικές δομές απομακρυσμένες από τις τοπικές κοινωνίες.

Πριν από οποιαδήποτε αναδιοργάνωση απαιτείται πλήρης αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης, οικονομοτεχνική τεκμηρίωση, αξιολόγηση των πραγματικών αιτιών των προβλημάτων και συμμετοχή των ίδιων των φορέων. Τα προβλήματα των ΔΕΥΑ δεν προέκυψαν γενικά από την ύπαρξή τους. Συνδέονται με την ανάληψη εκτεταμένων και συχνά αχαρτογράφητων περιοχών χωρίς αντίστοιχους πόρους, με τις απαγορεύσεις προσλήψεων και με την εκτίναξη του ενεργειακού κόστους.

Η αναγκαία κατεύθυνση είναι η επιχειρησιακή ενίσχυση των φορέων: διαδημοτική συνεργασία, κοινή τεχνική υποστήριξη, κοινές προμήθειες, κοινές εξειδικευμένες υπηρεσίες και συντονισμός λειτουργιών, χωρίς υποχρεωτική κατάργηση ή απορρόφηση των δομών. Η λύση βρίσκεται στην ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων και δημοτικών φορέων, όχι στην απομάκρυνση της διαχείρισης από τους πολίτες.

5. Επέκταση ΕΥΔΑΠ και ΕΥΑΘ μόνο με πλήρη δημόσιο έλεγχο, τεκμηρίωση και σεβασμό της αυτοδιοίκησης

Οποιαδήποτε επέκταση ρόλου της ΕΥΔΑΠ ή της ΕΥΑΘ σε νέες γεωγραφικές περιοχές πρέπει να γίνει μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις: πλήρης δημόσιος έλεγχος, προστασία εργασιακών δικαιωμάτων, διαφάνεια, κοινωνική λογοδοσία, ενίσχυση προσωπικού και απαγόρευση εργολαβικής υποκατάστασης κρίσιμων λειτουργιών.

Η γεωγραφική διεύρυνση των εταιριών δεν μπορεί να παρουσιάζεται ως αυτονόητο υπόδειγμα αναδιοργάνωσης χωρίς προηγούμενη οικονομική, τεχνική και θεσμική αξιολόγηση. Απαιτείται συναίνεση των ΟΤΑ, σεβασμός της διοικητικής και οικονομικής τους αυτοτέλειας και κατοχύρωση της αρχής ότι οι δημόσιες υπηρεσίες πρέπει να ασκούνται όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη.

Η αναγκαστική μεταφορά αρμοδιοτήτων από δήμους και ΔΕΥΑ σε ανώνυμες εταιρείες δημιουργεί σοβαρά ζητήματα συνταγματικότητας, τοπικής αυτονομίας και έμμεσης ιδιωτικοποίησης, ιδίως όταν οι εταιρείες αυτές λειτουργούν με εταιρική δομή και με συμμετοχή ιδιωτών μετόχων.

6. Μόνιμο προσωπικό, τεχνική επάρκεια και ενίσχυση ικανότητας πριν από κάθε αναδιάρθρωση

Η Στρατηγική αναγνωρίζει κενά στελέχωσης, αδυναμίες τεχνικής υποστήριξης και περιορισμένη επιχειρησιακή ικανότητα. Η απάντηση σε αυτά δεν μπορεί να είναι το outsourcing και οι εργολαβίες.

Χρειάζεται οργανωμένο πρόγραμμα προσλήψεων μόνιμου επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και εργατοτεχνικού προσωπικού σε ΔΕΥΑ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, Περιφέρειες, Αποκεντρωμένες Διοικήσεις και ελεγκτικούς μηχανισμούς. Πριν τεθεί οποιοδήποτε σενάριο οριζόντιας αναδιοργάνωσης, πρέπει να υπάρξει δεσμευτικό σχέδιο ενίσχυσης της διοικητικής, τεχνικής και επιστημονικής ικανότητας των φορέων, με προσωπικό, τεχνική βοήθεια, χρηματοδότηση, δείκτες απόδοσης και αξιόπιστα δεδομένα.

7. Ολοκληρωμένη διαχείριση σε επίπεδο λεκάνης απορροής με δημόσιο και κοινωνικό έλεγχο

Η διαχείριση του νερού πρέπει να γίνεται σε επίπεδο λεκάνης απορροής, με βάση τη φυσική ενότητα του υδατικού συστήματος και όχι αποσπασματικά, με διοικητικά, δημοτικά ή εταιρικά όρια. Το νερό των ποταμών, των λιμνών, των υπόγειων υδροφορέων, των πηγών, των αρδευτικών και αστικών δικτύων αποτελεί ενιαίο κύκλο και πρέπει να αντιμετωπίζεται συνολικά.

Η ολοκληρωμένη διαχείριση πρέπει να συνδέει την ύδρευση, την άρδευση, την αποχέτευση, την αντιπλημμυρική προστασία, την προστασία των οικοσυστημάτων, τις χρήσεις γης, τη γεωργία, τον τουρισμό, τη βιομηχανία και την κλιματική προσαρμογή. Αποφάσεις για νέα έργα, τουριστική επέκταση, αρδευτικές καλλιέργειες ή βιομηχανικές χρήσεις πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την πραγματική φέρουσα ικανότητα κάθε λεκάνης απορροής.

Η αρχή αυτή δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως πρόσχημα για συγκεντροποίηση της διαχείρισης σε λίγες μεγάλες εταιρικές δομές. Τα Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής πρέπει να αποκτήσουν ουσιαστικό δεσμευτικό χαρακτήρα για τις χρήσεις νερού, τις επενδύσεις, τα έργα, την προστασία των υδροφορέων και την πρόληψη της λειψυδρίας και των πλημμυρών.

8. Προστασία του πόρου πριν από νέα έργα προσφοράς

Η διαχείριση του νερού πρέπει να μετακινηθεί από τη λογική της συνεχούς αναζήτησης νέων ποσοτήτων νερού στη λογική της εξοικονόμησης και της προστασίας του πόρου. Προτεραιότητα πρέπει να είναι η μείωση απωλειών, η προστασία των υδροφορέων, η επαναχρησιμοποίηση, η αποκατάσταση οικοσυστημάτων και ο έλεγχος της ζήτησης.

Μεγάλα έργα μεταφοράς ή αποθήκευσης νερού πρέπει να εξετάζονται μόνο όπου τεκμηριώνεται ότι είναι περιβαλλοντικά αναγκαία, κοινωνικά δίκαια και δεν υπηρετούν ανεξέλεγκτη τουριστική, βιομηχανική ή οικιστική ανάπτυξη.

9. Ειδική πολιτική για άρδευση, γεωτρήσεις και μεγάλες καταναλώσεις

Η άρδευση αποτελεί τον βασικό όγκο κατανάλωσης νερού και την κύρια πίεση στους υδατικούς πόρους. Γι' αυτό η Στρατηγική δεν μπορεί να περιορίζεται σε γενικές διαπιστώσεις. Απαιτείται ξεχωριστό, συνεκτικό και εφαρμόσιμο σχέδιο για το αρδευτικό νερό, τους ΤΟΕΒ/ΓΟΕΒ, τις καλλιεργητικές επιλογές, τις υποδομές, την εξοικονόμηση και τον έλεγχο απολήψεων.

Η ανάθεση νέων σύνθετων αρδευτικών αντικειμένων σε φορείς που δεν έχουν σχετική εμπειρία δεν εγγυάται από μόνη της ορθολογική διαχείριση. Η εμπειρία δείχνει ότι η ίδρυση ή η ονομαστική ενίσχυση ενός φορέα χωρίς προσωπικό, πόρους, αρμοδιότητες και επιχειρησιακό σχέδιο δεν παράγει αποτέλεσμα.

Απαιτείται πλήρης καταγραφή γεωτρήσεων, έλεγχος αντλήσεων, αλλαγή αρδευτικών πρακτικών, στήριξη συλλογικών δημόσιων υποδομών άρδευσης και μετάβαση σε καλλιέργειες συμβατές με τη φέρουσα ικανότητα κάθε περιοχής. Η λύση δεν μπορεί να είναι απλώς η αύξηση χρεώσεων στους αγρότες χωρίς σχέδιο, χρηματοδότηση και τεχνική υποστήριξη.

10. Αξιόπιστα, δημόσια και ανοιχτά δεδομένα ως προϋπόθεση αποφάσεων

Η ψηφιοποίηση είναι αναγκαία, αλλά δεν πρέπει να γίνει τεχνοκρατικό «μαύρο κουτί». Τα δεδομένα για ποσότητα, ποιότητα, απώλειες, διαρροές, γεωτρήσεις, έργα, τιμολόγια, ρύπανση και κατανάλωση πρέπει να είναι δημόσια, προσβάσιμα και ελέγξιμα.

Πριν ληφθούν μεγάλες αποφάσεις αναδιάρθρωσης, απαιτείται αξιόπιστη αποτύπωση της πραγματικής κατάστασης. Όπου τα στοιχεία είναι ελλιπή, μη συγκρίσιμα ή βασισμένα σε εκτιμήσεις, δεν μπορούν να στηρίξουν γενικευμένα συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα των παρόχων. Η αναβάθμιση των

πληροφοριακών συστημάτων και του Εθνικού Δικτύου Παρακολούθησης Υδάτων πρέπει να αντιμετωπιστεί ως προαπαιτούμενο για σοβαρό σχεδιασμό και όχι ως παράλληλη ή δευτερεύουσα δράση.

Να δημιουργηθεί ενιαία δημόσια πλατφόρμα ανοιχτών δεδομένων για όλους τους φορείς ύδατος. Τα δεδομένα να υπηρετούν τον δημόσιο και κοινωνικό έλεγχο, όχι την εμπορική αξιοποίησή τους από ιδιώτες.

11. Ουσιαστική συμμετοχή κοινωνίας, εργαζομένων και φορέων εφαρμογής

Η διαχείριση του νερού δεν μπορεί να γίνεται αποκλειστικά από υπουργεία, ρυθμιστικές αρχές, διοικήσεις εταιρειών και τεχνοκράτες. Χρειάζεται θεσμική συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων, των καταναλωτών, των περιβαλλοντικών οργανώσεων, των επιστημονικών φορέων και των τοπικών κοινωνιών.

Η συμμετοχή δεν πρέπει να περιορίζεται σε μια τυπική διαβούλευση αφού έχουν ήδη χαραχθεί οι βασικές επιλογές. Οι πάροχοι ύδρευσης και αποχέτευσης, οι δημοτικές υπηρεσίες, οι φορείς άρδευσης και οι εργαζόμενοι διαθέτουν την επιχειρησιακή γνώση των δικτύων, των αναγκών και των προβλημάτων. Πρέπει να συμμετέχουν στη συνδιαμόρφωση, στην ιεράρχηση, στην υλοποίηση και στην αξιολόγηση των μέτρων.

Να προβλεφθούν υποχρεωτικοί μηχανισμοί δημόσιας λογοδοσίας για τιμολόγια, επενδύσεις, εργολαβίες, διαρροές, ποιότητα νερού, διακοπές υδροδότησης, έργα και περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

12. Η ενέργεια ως κρίσιμος παράγοντας της διαχείρισης του νερού

Η Στρατηγική πρέπει να εντάξει ρητά την ενέργεια στον σχεδιασμό για τα ύδατα. Η άντληση, η μεταφορά, η επεξεργασία νερού και η επεξεργασία λυμάτων έχουν υψηλό ενεργειακό αποτύπωμα και σημαντικό οικονομικό κόστος για τους παρόχους. Η βιωσιμότητα των υπηρεσιών νερού δεν μπορεί να εξεταστεί χωρίς πολιτική ενεργειακής μείωσης, σταθεροποίησης κόστους και αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας από τους δημόσιους φορείς.

Απαιτείται πρόγραμμα ενεργειακής αυτάρκειας των παρόχων ύδατος, με δημόσια χρηματοδότηση, ενεργειακές κοινότητες δημόσιου χαρακτήρα, μείωση κατανάλωσης, ανάκτηση ενέργειας όπου είναι τεχνικά εφικτή και σχεδιασμό για τις νέες ευρωπαϊκές απαιτήσεις στην επεξεργασία αστικών λυμάτων. Η ενεργειακή διάσταση δεν είναι δευτερεύουσα τεχνική λεπτομέρεια. Είναι όρος οικονομικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

Συμπέρασμα

Η Εθνική Στρατηγική για τα Ύδατα πρέπει να γίνει εργαλείο προστασίας του νερού και όχι όχημα εμπορευματοποίησης. Η χώρα χρειάζεται σχέδιο, επενδύσεις, τεχνογνωσία και συντονισμό. Όμως όλα αυτά πρέπει να υπηρετούν έναν αδιαπραγμάτευτο στόχο: νερό δημόσιο, ασφαλές, ποιοτικό, οικονομικά προσιτό, με δημόσια διαχείριση, κοινωνικό έλεγχο και προστασία των υδατικών οικοσυστημάτων.

Η κρίση του νερού απαιτεί περισσότερη δημόσια ευθύνη, όχι περισσότερη αγορά. Απαιτεί ισχυρούς δημόσιους και δημοτικούς φορείς, επαρκή χρηματοδότηση, μόνιμο προσωπικό, κοινωνικό έλεγχο, αξιόπιστα δεδομένα, προστασία του πόρου και δίκαιη τιμολόγηση. Η στρατηγική επιλογή πρέπει να είναι καθαρή: δημόσια διαχείριση του νερού, αποκλεισμός άμεσης ή έμμεσης ιδιωτικοποίησης και προτεραιότητα στη ζωή, στη δημόσια υγεία και στο περιβάλλον.